

PROSVETA

THE ENLIGHTENMENT

GLASILO IN LASTNINA SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE

Organ of and published by Slovene National Benefit Society

Naročnina za Združeno državo (zaven Chicago) in Kanado \$6.00 na leto, \$3.00 za pol leta, \$1.50 za četrt leta; za Chicago in Cicero \$7.50 za celo leto, \$3.75 za pol leta; za inosestivo \$9.00.

Subscription rates: for the United States (except Chicago) and Canada \$6.00 per year, Chicago and Cicero \$7.50 per year, foreign countries \$9.00 per year.

Cene oglasov po dogovoru.—Rokopisi dopisov in manjših člankov se ne vračajo. Rokopisi literarne vsebine (črtice, povesti, drame, pesmi itd.) se vrnejo pošiljatelju le v slučaju, če je priložil polno ime.

Advertising rates on agreement.—Manuscripts of communications and unsolicited articles will not be returned. Other manuscripts, such as stories, plays, poems, etc., will be returned to sender only when accompanied by self-addressed and stamped envelope.

Naslov na vse, kar ima stik s listom:

PROSVETA

2657-59 So. Lawndale Ave., Chicago, Illinois

MEMBER OF THE FEDERATED PRESS

138

Datum v oklepaju na primer (December 31, 1942), poleg vašega imena na naslovu pomeni, da vam je s tem datumom potekla naročnina. Pono-vite jo pravočasno, da se vam list ne ustavi.

Glasovi iz nasebina

Besede in praksa—

Hermine, Pa.—Že večkrat sem slišal tega ali onega, ki je dejal, da je nam ameriškim delavcem izobrazba nujno potrebna v vseh strokah naše obrti, pa bil navadno delavec ali odvetnik z dobro letno plačo. Izobrazba je človeku res potrebna, toda kaj ti hoče izobrazba v tej ali oni stroki, če pa nimaš prilike, da bi si služil poštenega kruha?

Naj grem malo dalje in pridem do tega oznanjevalca naše delavske sreče, ki pa je menda samo na papirju in v realnosti le za nekatere, nam drugim se pa le slane cede po njej. In kdo so ti oznanjevalci sreče? V največji meri so zakrknjene šleve, "diverji" in petolizci. Teh je na stotine po Ameriki in menda po vsem svetu. Ti fantje so se še jako malo poglobili s svojimi rokami do kakšnega težkega dela, bodisi v jami ali tovarni. Zmerraj so tako gledali, da so bili kakšni "straw bossi" ali kaj podobnega, če ne drugače, tudi z izdajstvom svojega sodelavca. Na ta način so se priučili malo bolj kot ti ali jaz tega nam tu-tjega jezika, fako da nam servirajo svojo "izobrazbo", ki je s česnom zabeljena in v največji meri z ničlo zapahnjena.

Na misel mi pride tale zgodba: Nekdo sta obedovala hlapec in gospodar. V skledi pred hlapcem je bil velik ocvirk. Ko ga gospodar zagleda, prime skledo in pravi hlapcu: Tole skledo sem pa jaz kupil in dal zanjo 15 krajcarjev. Zavrti skledo tako praktično, da je bil tisti ocvirk pravi pred njim. Hlapec, ne bodi len, prime skledo in jo zasuje s pripombo: Če si jo ti kupil in dal 15 krajcarjev zanjo, je tudi vredna. Brž zajame tisto srečo, ki je bila prvotno njemu namenjena. Da ste videli tistega gospodarja, kako je vrta zabadoval stegoval po tistem ocvirku, ki ga je hlapec pošteno zaslužil in odnesel v usta.

In takih primerov je na stotine in stotine, ki vplivajo na oznanjevalce sreče pod današnjim sistemom, ki ima ocvirke le za nekatere. Mi hočemo osvoboditi svobodo v tej svobodni Ameriki, tako da boš tudi ti suženj imel boljše življenje in boljše bodočnost, ne pa taval sem in tja in iskal zasluzka okrog raznih korporacij, ki te prezirajo radi tvoje starosti, ker ne potrebuje več tvojih žuljev vajenih rok iz enostavnega razloga, ker ne moreš več garati za žive in mrtve.

To je le zrcalo kopita, po katerem se merijo čevlji na tvoji nogi pod pritiskom železne pete. Potem pa še poslušaj razne srečo-oznanjevalce v svojem kritičnem položaju. S tem ne mislim povedati, da so le Slovenci taki, marveč so si v tem prilično podobne vse narodnosti. Pri nas so pred več leti na primer štrajk pojedli Hrvatje, pri vas Poljaki in Italijani, tam gori na severu pa Slovenci. Torej je prilično eno in isto merilo za vse Jude laskarjote.

Frank Fink. 200.

Spomini iz prve svetovne vojne II

Library, Pa.—Včeraj sem povedal, kako sem prišel v rusko ujetništvo in kako so nas prignali in pripeljali do reke Dnjeper, kjer so nas naložili na ladjo in odpeljali k nekemu grofu na delo. Ko smo se zjutraj izkrcali z ladje, so nas že čakali vozovi, v katere so bile vprežene kamele. Do tedaj še nisem videl tako čudne živali.

Naložili so nas na tiste vozove in po par urah pridemo na naš cilj. Tam so nas že čakali stražniki in odgnali v kasarno ali barako. Komaj pridemo notri, so pridrvele za nami ruske žene in otroci. Gledali so nas od daleč, kakšna zverina smo. Ko so videli, da nimamo rogov ne repov, kot so jim pravili ruski vojaki, jih je minil strah in so se nam približali in se niso več bali.

Tam smo bili zopet par dni, potem pa so nas zopet razdelili. Vsakega so vprašali, kaj zna delati in ga tja pridili. Na tisti grajščini so bile namreč vsakovrstne delavnice in obrti. Ako nisi znal nobene obrti, so te poslali na polje.

Takrat se je ravno začela mladež. Nas kmete so peljali na polje in pokazali, kaj bo kdo delal. Nam se je čudno zdelo, kajti vidi nismo nobenega poslopja, nobene hiše, marveč le prostrano polja brez vsakega drevesa. Kam bomo šli pod streho, če pride dež, kje bomo spali? Še tisti dan smo imeli "hišo" postavljeno. Bila je iz slame, dolga, brez oken in vrat in visoka le toliko, da smo notri hodili po vseh štirih. Tam smo prenočevali in včasih tudi jedli, kadar je dež padal ali če je bilo prevročje, kajti tam ni bilo nobene sence. V teh "hišah" nas je spalo 30-40. Bili smo skupaj sami Avstrijci, Rusi so pa imeli svojo "hišo", tako tudi ženske in otroci.

Jedli smo štirikrat na dan. Zjutraj ob osmih je bilo sladko zelje in kaša, ob štirih popoldne kruh, trd kot kamen in črn kot zemlja, zraven si pa še dobil kakšno surovo kumaro. Predno je bila noč je bila pa večerja in takrat smo dobili knedljiv. To je bilo dan za dnem, nobene spremembe v hrani in mislim, da niso znali kuhati drugega kot to. Jedli smo pa kar po ciganskemu—na tleh, ker mize nismo imeli, ne stolov. Jedli smo bolj gosposko: imeli smo male lesene skafje in lesene žlice, ker tam niso poznali železnih ali aluminijevih žlic. Tudi lonca niso imeli, kuhali so v kotlih. Kave nismo nikdar pili, dasi smo včasih dobili malo sladkorja. Ko smo pojedli, smo skafje kar na tleh pustili, žlice pa obrisali ob hlače in jo spravili za škorjone ali pa v žep. Kadar si jo zopet rabil, si jo zopet obrisal ob hlače in pričel jesti. Mesa nismo dobili drugič kot o božiču in na pustni dan, potem ga nismo videli prej kot o veliki noči. Prav tako ne jaje niti mleka. Kar je ostalo na pustni dan, so vse spravili do velike noči. Za zabelo je bilo laneno olje in še tistega je bilo malo.

Prišli smo mlatiti. Privlekli so mlatilnico in gonilni stroj; oboje so postavili blizu skupaj, nataknil jermen in začeli kuriti stroj s slamo. Ko je bilo dovolj pare, so se pričela vrteti kolea. En mož je stalno tlačil slamo na ogeh gonilnega stroja. Tisti grof je imel štiri take mlatilnice in vsaka mlatilnica je namlatila tisoč mernikov žita na dan. Mlatili smo ves mesec in

pri vsaki mlatilnici je bilo okrog 50 ljudi. Na vsaki strani mlatilnice je bila vreča in pri vsaki je stal mož; ko je bila vreča polna, jo je zavezal in postavil drugo. Tam je že čakal drugi mož, ki je vrgetl vrečo na voz. Slo je kakor ura in se ni nič ustavilo prej kot je bil čas za kosilo. Tako je šlo dan za dnem, dokler nismo izgotovili.

Potem pa so nas peljali nazaj v kasarno, kjer so nas spravili okrog živine. Jaz sem takoj dobil par konj, s katerimi sem vozil seno domov za živino in konje. To je bilo prvo leto. Pozimi smo zjutraj napregli in šli po seno. S seboj smo vzeli kruha in špeha. Nas je bilo osem ali deset skupaj. Šli smo par ur daleč. Tam naložimo vse vozove, potem smo pojedli in pokadili, pa zopet domov, kjer smo do večera izločili seno in pripravili vozove za drugi dan. To je bilo dan za dnem skozi vso zimo. Drugi so pa vozili slamo za kurjavo.

Najslabše je bilo doma v kasarni, kjer smo morali ležati na deskah, na katerih je bilo malo slame, spodaj pa toliko uši, da so tisto slamo kar nosile po kasarni. Tam je bilo vse zmešano: Avstrijci, Rusi, ženske in otroci. Jaz nisem bil dosti v kasarni, ker sem bil pri konjih in smo bili zmeraj po hlevih in tudi spali smo v štali v posebni sobi. To je bilo prvo zimo.

Spomladi pa sem šel za pastirja. Začel sem pasti male telčke, potem pa prišel do ovac. Drobnico smo pasli trije ali štirje skupaj in imeli tudi svojeje kuhinje. On ni imel drugega dela, razen da nam je zopet pripeljal, kadar nam je hrane zmanjkalo, vsak teden dvakrat. Pa tudi mi nismo imeli drugega dela kot le pazili smo na drobnico; po dnevi je imel to službo eden, ponoči pa dva. Imeli smo tudi ovčarske pse, kajti prišli so tudi volkovi, da so jih psi odgnali. Imeli smo od tisoč do dva tisoč ovac in je kar mrgolelo, toliko jih je bilo. Drugi so pa pasli živino.

Potem sem prišel za konjskega pastirja, kar je bilo najslabše delo. Imeli smo jih po par sto skupaj, stare in mlade. Podnevi je bilo dobro, ker si jih videl, niso več nadlegovali, ker je bilo po noči. Vedno sem imel pripravljeno osedlanega konja na dolgi vrvi, da sem ga lahko hitro zajahal, kadar je bilo treba skočiti za konji. Včasih smo letali za njimi vso noč in dostikrat smo jih tudi pogrešili in smo jih morali drugi dan iskati.

Pozno v jeseni smo pa konje domov gnali, ko ni bilo več pašje. Potem smo jih morali zopet krmiliti vso zimo. Enkrat januarja meseca leta 1917 smo jih gnali na semenj. Od doma smo šli zgodaj zjutraj, se vozili ves dan in prišli šele zvečer do tistega mesta, kjer je bil drugi dan semenj. Tam smo dajali konje v štalo, mi pa smo šli v hišo.

Tam so nam nametali slame po tleh, da bi spali, toda ni bilo mogoče, kajti imeli smo preveč uši; ko so se te ogrele, je začelo mrgoleti po vsem životu tako, da ni bilo prestatjati. Nekaj časa se obram in praskam, tako da me je bilo že sram, ker so me drugi gledali. Vstal sem, šel ven v mrz in se spravil na voz, kjer se zarijem v seno. Tam me uši niso več nadlegovale, ker je bilo premrzlo. Tako sem prestatl tisto noč. Drugi dan pa smo gnali konje na semenj in jih nekaj prodali, ostale pa gnali nazaj. Domov smo prišli še tisto noč vsi premraženi. Takrat sem šele spoznal, kaj se pravi biti toliko časa na vozu v taki zimi.

Ruska čevljarica tovarna v ozadju fronte, kjer ženske izdelujejo čevlje za vojake.

Potem sem dobil delo v kovačnici, kjer sem ostal kot pomočnik do konca mojega ujetništva. Dela smo imeli dovolj, toda nas ni nihče priganjal. Najprej sem prišel k slovenskemu kovaču po imenu Anton Jakopin. On je bil Kočevar, zelo nagle jeze, pa tudi dober. Kadar sva imela vroče železo, mi je rekel, naj točlem, in jaz sem tolkel in tolkel in mu največkrat zbil železo iz rok, pa se je zopet jezil, ker on sam ni znal dosti kovaškega—le toliko kolikor se je tam naučil. Z njim nisva bila dolgo skupaj. Potem sem prišel k nekemu Rusu, ki ni drugega delal kot nove podkve in koval konje. On je bil dober človek, nikdar ni nič rekel in sva kovala dan za dnem.

V kovačnici nas je delalo osem—dva Slovenca, dva Čeha in štirje Rusi. V pekarni so delali sami Srbi—štirje po številu; zraven je bila mesnica, kjer je bil neki Slovenec; v magazinu so bili Rusi—dva ali trije; v kleparni sta delala dva Slovenca, v kolarni zopet dva, v mizarni eden naših in en Rus; v šlosariji so bili trije Slovenci in dva Rusi, v čevljarnici in zotleriji dva Slovenca in en Rus. To je bilo pod eno streho—vse te delavnice.

Spali smo še vedno v kasarni, kot tudi jedli. Ko smo dognali, kje imajo spravljene špeh in beli kruh, smo ga tudi mi imeli dovolj. Kadar so šli vsi spat, smo bili brez skrbi in se preskrbeli s "priboljškom". Dva sta vzela vrečo in šla v ozadje tistega magazina. Tam je bilo veliko drevo; kar po njem in na streho, kjer je bilo okno zmiraj odprto. Eden se je spustil notri, nabasal vrečo s špehom in kruhom in zopet nazaj na streho. Spodaj ga je čakal drugi, kateremu je vrgetl vrečo; tedaj pa z njo v mizarno, kjer smo si razdelili, da smo vsi enako imeli. Za teden dni smo bili dobri.

S tistim provijantom smo se zjutraj in zvečer mastili in cvrli, kar se je dalo. Drugi teden sta šla v skladišče po isti poti zopet druga dva, tako da smo imeli zmeraj dosti špeha in belega kruha v zalogi. Naučili smo drug drugega, kako si lahko pomagamo, če je sila. To nismo delali samo Slovenci, marveč tudi drugi ujetniki. Tako smo delali dve leti, toda nas niso nikdar "pogruntili". Imeli so cele kadi špeha in če si ga vzel eno vrečo, se ni nič poznalo v sodu, nam pa se je poznalo.

Tisti grof je bil Nemec. Pisal se je Felcfein. Imel je lepo grajščino in več tisoč akrov zemlje. Bil je zelo bogat. Kadar se je peljal blizu nas, smo morali vsi stati in držati kape v rokah, dokler smo ga videli. Videli sem ga le parkrat. Vozil se je vedno s štirimi krasnimi žrebci, ki so bili vpreženi v kočijo, na vsaki strani štange dva. Slo je kakor Elija. Kočijaž je imel cilindar in črn frak, konji pa kakor krajcarji, da niso razločili enega od drugega.

Grof ni šel nikdar med ljudi, zmiraj je bil v gradu, ali pa se je vozil okrog svojega jezera ali zverinjaka. Jezero je bilo veliko; okrog njega pa zverinjak. V njem je bilo dosti zajcev in jelenov. Kadar se je začela lovska sezona, so prišli po nas v kasarno, da smo šli z njimi namesto lovskega psod; podili smo zajce in jelene in tudi lajati smo morali, da se je divjačina nas bolj bala. To je bilo le parkrat, potem smo se pa naveličali tiste ruske buržujske neumnosti. Dali nam niso nič za to, toda letati smo morali ves popoldne. Ko smo potem videli, da bo treba zopet iti, smo se poskrili, da ni bilo nobenega nikjer; ko so enkrat odšli, smo pa zopet pričeli prihajati.

skupaj. Drugo nedeljo smo zopet tako napravili, dokler ni bila lovska sezona končana. V tistem zverinjaku je bil zmijraj mož, ki je krmil zajce, srne in bivoje. Dal jim je dosti sene in ovsu. Žival se ljudi ni nič bala. Zraven gradu je bilo zelo veliko poslopje, v katerem so bile vsake sorte krotke živali in ptice vseh vrst, kakršnega si hotel videti. Dva vrtnarja pa sta skrbela za vrt in sadila cvetlice in drugo. Vrtnarja sta bila Slovenca.

Kot sem prej omenil, je grof imel več tisoč akrov sveta, na katerem je delalo 800 ljudi; 200 nas je bilo vojnih ujetnikov, 600 pa Rusov. To je bilo že nekaj ljudi. Ujetniki smo bili iz vse Avstrije: Slovenci, Italijani, Nemci, Poljaki, Čehi, Slovaki—še Kočevar in Ribničan sta bila med nami.

Omenim naj še kraj, kjer se je ta grajščina nahajala. Mesto je bilo Hesan v guberniji ali okraju istega imena. To je bilo v Ukrajini blizu Črnega morja.

Leta 1917 smo bili poklicani, da smo morali iti zopet na "šteilingo". To je bilo po prvi ruski revoluciji, ki je strmoglavila gnili carski režim. Takrat se je v Rusiji zbirala nova srbska armada. Nas so naložili na vozove in nas peljali do pristanišča, tam pa naložili na ladjo in nas peljali v Odeso ob Črnem morju. Tam so nas nagnali z ladje in nas držali zaprte dva dni. Ko smo zagledali srbske oficirje, smo takoj vedeli, kaj to pomeni.

Zopet so nas spravili iz barak in postavili v vrsto, potem pa vsakega posebej pregledali in vprašali, če hoče prostovoljno stopiti v jugoslovansko armado. Vsakdo je rekel: ne. Mislili smo si, če nas dobe v roke Avstrijci ali Nemci, nas bodo takoj pobili. Ko so prišli do mene, me vprašajo, če jaz hočem biti jugoslovanski kaprol. Rekel sem, da ne, kakor drugi. Niti enega prostovoljca niso dobili med nami. Rekl so nam: "Danes nočete, jutri morate..." Videli so, da nismo hoteli, prisilili pa nas niso mogli—(Se nadaljuje.)

Jakob Zupančič.

Pred dvajsetimi leti

(Iz Prosvete, 14. decembra 1922)

Domache vesti. V Trinidadu, Colo., je umrla Mary Trojar od Sodražice.

Delavske vesti. Porota, ki ima soditi herrinske rudarje, je bila po dolgih tednih končno sestavljena večinoma iz farmarjev.

Inoseststvo. Turki in Rusi se nagibljajo k dardanskemu kompromisu na lausanski konferenci.

Sovjetska Rusija. Sovjeti so pristali na razsodišče, ki naj obravnava bodoče spore med Rusijo in baltičskimi državami.

The Quickest, Surest Way YOU Can Help Win This War

Buy Defense BONDS—STAMPS Now!

Now!

Now!

Now!

Now!

Now!

Now!

Now!

Now!

Now!

Now!

Now!

Now!

Now!

Now!

Now!

Now!

Now!

Now!

Now!

Now!

Now!

Now!

Now!

Now!

Now!

Now!

Now!

Now!

Now!

Now!

